

Balogh Sándor

A titok (büntető)jogi aspektusának történelmi alapjai

„Nem mondhatom el senkinek,
elmondom hát mindenkinek...”
(Karinthy Frigyes)

1. Bevezetés

Tárgyalt témám szempontjából igazán találó klaszszikus írónk idézete. A titok olyan jelenség, melyről természete miatt nem beszélhetünk, mégsem hagyhatjuk szó nélkül. S hogy mennyire indokolt az utóbbi kíváncsiság, semmi sem támasztja alá jobban, mint az a tény, hogy a hazai jogtudomány egy évszázada méltatlanul elhanyagolja e speciális társadalmi intézményt. Különösen igaz ez a büntető anyagi jog területére, ahol a titok utolsó nagy áttekintő bemutatására 1908-ban került sor a neves jogtudós, Angyal Pál tollából. *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban* című monográfiájában Angyal a holisztikus szemléletet képviseli: a titok(sértés) fogalmától, illetve nemeitől kiindulva egyfajta jogtörténelmi áttekintésen keresztül, az akkori nemzetközi, valamint magyar jogfejlődéssel bezárólag elemzi a titok jelenségét, s jelentőségének térnyerését. Sőt, a teljesség kedvéért a kérdéskör eljárásjogi vetületét is igyekszik értelmezni. A könyv megjelenése óta eltelt hosszú évtizedek alatt az anyagi büntetőjogon belül értelmezendő titok néhány szakcikk tárgyát képezte csupán (főleg az egyre újabb és újabb büntetőkodifikációk mentén), a kérdés átfogó ismertetésére nem vállalkoztak.

Éppen emiatt érzem létjogosultnak és szükségyszerűnek, hogy írásomban újra tüzetesebben göröcső alá vegyem azt, amelyet az előttem lévő nemzedékek oly sokáig elfeledtek. Jelen tanulmányomban a különféle természetű titkok eredettörténetét és ezzel párhuzamosan azt a folyamatot mutatom be, miként integrálódtak azok a jog (azon belül pedig a büntető anyagi jog) mint társadalomtudomány korpuszába.

2. Mi is az a titok?

2. 1. Morfológiai kiindulás

A titok kifejezés nemzetközi műveltségshóként ókori nyelvi eredetre vezethető vissza. A *Francia Nyelv Történelmi Szótára* is megemlíti, hogy a *secret* névszó a latin *secretum* főnévből származik, ami a *secerno* ige képzett változata, utóbbi pedig valamiből egy bizonyos rész kivételét, elkülönítését jelenti. A *secerno* ige tovább bontható a *cerno* töig, mely valaminek a ki(vagy át-)rostálását takarja, s ehhez társul a *se-* prefixum, mely az elkülönítés jelentéstartalmát érzékelteti.¹

A magyar titokszócsalád alapjait illetően nem találni egységesen elfogadott meggyőződést. A kiindulópont minden bizonnyal a vogul *tujt* (elrejt, eldug) ige, a -k pedig deverbális főnévképzőként kapcsolódik ehhez, ugyanúgy, ahogy a nyomdok és szándék szavainkban. A nyelvújítás korában, a 19. században pedig képzéssel alkották meg ebből az alakból titoknok, titkár, titokzatos stb. kifejezéseinket.²

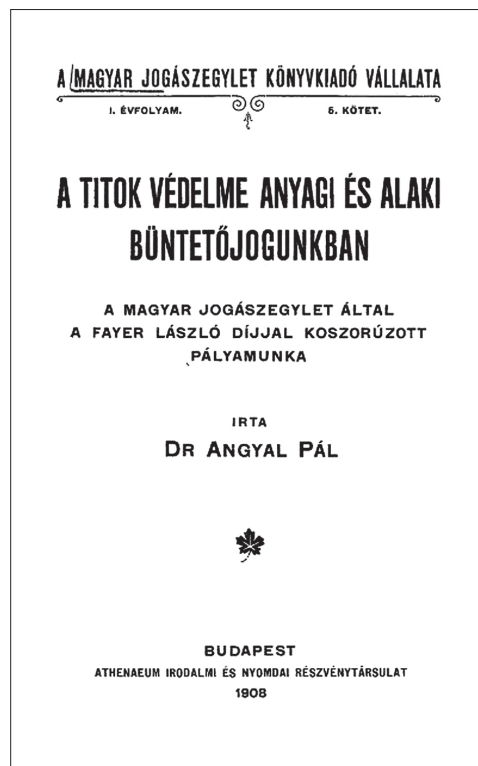
2. 1. 1. Fogalmi megragadás

Egy konkrét jelenségkör átfogó vizsgálatához elengedhetetlen annak centrumát, a szabályozás tárgyát minél pontosabban meghatározni, hogy – csakúgy, mint egy ház esetében – szilárd alapként szolgáljon a később ráépülő téglák, vagyis az elemzési egységek számára. Ráadásul a titok hordudvara tekintetében a fogalmiság igazán markáns változóként van jelen, ily módon is kifejtésért kiált.

Léven a titok sokszínű terminus, definiálása is a lehető legtöbb nézőpontból szükséges. A titokjelenség megragadásának nehézségeit Georg Simmel szociológus is említi. Érti ezalatt főként azt, hogy olyan fenoménről van szó, amely hallgatásba, rejtőzködésbe, megtévesztő látszatokba, tilalmakba stb. burkolódik.³ Elsődlegesen köznapi-társadalmi, valamint jogi szemszögből igyekszem most meghatározni, s e kettősségbe épül be a szociológiai perspektíva, mely egyfajta köztes mezőt képvisel.

A „profán” jelentésárnyalat tudományos megfejtéséhez a *Magyar Értelmező Kéziszótár* szócikket vettem alapul, mely a titoknak három szféráját különbözteti meg: mások elől elhallgatott, leplezett

tény, dolog (alapjelentés), rejtélyes(nek látszó) dolog, jelenség (misztikus értelem) és valaminek ismeretlen vagy csak kevesektől ismert magyarázata (elvonatkoztatott jelentés). A kifejezést azonban nemcsak főnévi, hanem igei

értelemben is használjuk, a *Magyar Értelmező Kéziszótár* szerint a titkol jelentése: titokban tart, szándékát vagy értesüléseit rejtegeti mások előtt.⁴

Jogi értelemben elsődlegesen az Angyal Pál említett, 1908-as monográfiájában alkalmazott tipológia volt a mérce számomra, pontosabban fogalmazva kénytelen voltam visszanyúlni rendszertanához, mivel a modern jogtudományban illet szinte alig fedeztem fel. Angyal szerint beszélhetünk tágabb értelemben vett titokról, melynek sajátossága, hogy mindenki ismeretkörén kívül esik, s az ebbe a körbe történő bevonás eleve lehetetlen, mert az emberiség (tudományának, technikájának stb.) fejlettségi foka még nem ért el az ahhoz szükséges szintre. Példaként – a mai kor embere számára megmosolyogtató módon – a csillagászatot említi, amennyiben elmés szerkezet a spektroszkóp, de az univerzum behatóbb megismerése még várat magára. A jog a titok szűk értelmét alkalmazza (és részesíti védelemben) Angyal szerint:

„Szorosabb értelemben vett titok – secretum – mindaz a bárki által megismerhető, de tényleg csak egy vagy korlátolt számú egyén tudatkörében létező és harmadik személyek elől elzárt oly valóság (tünemény, jelenség, képzet, érzelem, gondolat stb. s mindezek megtestesítői), melyre vonatkozólag bizonyos méltánylandó érdek azt kívánja, hogy az mások ismeretkörébe ne jusson.”⁵

Való igaz, hogy Angyal a meghatározást a maitól nagyban eltérő társadalmi-gazdasági-politikai környezetben alkotta meg, azonban annak időtállósága egyáltalán nem csorbult. Egyetemes jelleggel tartalmazza a titok terminusának mindazon összetevőit, melyeket a jogászszakma napjainkban többé-kevésbé elfogadott fogalma is.⁶ Földesi Tamás a titkot ún. *ça depend* („attól függ”) jelenségnek írja le, vagyis szerinte társadalmi-morális értékelése annak függvénye, hogy milyen környezetben beszélünk róla. Példaként hozza fel, hogy egy demokráciában például a titkok elfedése és feltárása is igazolt lehet, attól függően, hogy közérdekű vagy személyes adatról van szó.⁷

A szociológus Simmel a titkot az emberi viselkedés megismerhetőségére vonatkozó módosulásként értelmezi. Szerinte e módosulás az emberi értékelések megfontoltsága alapján történik, a hazugsághoz hasonlóan, tehát úgymond akarati jellegű.⁸ Simmel álláspontja szerint a hazugság mellett természetesen a titok is elrejtés, leplezés, azonban annak „bebiztosított” formája. Sőt, a bebiztosítotttság szerkezete annyira jellemzi mind kifelé, mind pedig befelé a titkot, hogy sokszor hajlamosak vagyunk az egész jelenséget azonosítani a bebiztosított leplelssel, amely a titok felfedhetetlenségének garanciáit biztosítja. A szociológia tudományában a titok ellentét, mégpedig konkrét – a nyilvánossággal való – ellentét tudata.⁹

A titoknak tehát valamennyi vizsgált értelmezési mező alapján alapvető jegye a nyilvánosságból történő elvonás, elrejtés, leplezés, tulajdonképpen a publicitással szemben fennálló kontraszt. A fogalom másik lényegi ismérve pedig pontosan az az „indíték”, premissza, emberi mozzanat, melyből ez az ellentét fakad.¹⁰ Általában mindez vala-

minek, sokkal inkább valakinek a méltányolható érdekét takarja.

A következőkben bizonyos retrospektivitással a különböző történelmi időszakok (jog)fejlődésébe kívánok bepillantást adni, bemutatva a titok jelenségét megszületésének időszakától a (büntető anyagi) jogba való beolvadásáig, az 1978. évi IV. törvénnyel bezárólag, különválasztva a külföldi és a hazai vonatkozásokat.

3. A titok evolúciója

3. 1. A kora ókori kezdetek

Amennyiben a titok közvetlen eredetét kívánjuk kutatni, nagyon korai időkre kell visszanyúlnunk, hiszen az elhallgatott információk jelenléte már a kezdetektől, az emberiség megjelenésétől fogva része a közösségi együttélésnek.

Ez utóbbi tényről csupán az ókor időszakától rendelkezünk hitelt érdemlő anyagokkal. Angyal Pál szerint számos ókori forráshely kétségtelen tanúbizonyossága annak, hogy bizonyos, főleg politikai jellegű cselekményekkel összefüggő titkok iránti tisztelet eredendően fennállt. A társadalom belső és külső békéjét biztosító titokról való tudomásszerzés (a kémkedés), valamint az információk ellenség kezére juttatása (az árulás) természeti büntettként tulajdonképpen minden nép jogában létezett, hiszen a büntető jellegű vagy egyáltalában bármilyen rosszszálló társadalmi reakció legelőször szinte magától érteően azok ellen irányult, akik a közösség létét sértik vagy veszélyeztetik. Kifejezett büntetőjogi szankcióval ezek esetében még csak elvétve találkozunk (a perzsa birodalomban például az efféle cselekményeket halálbüntetéssel „honorálták”),¹¹ de az egyes normák, valamint esküszövegek alapján valószínű, hogy az elkövetők a rosszszálló társadalmi megítélésen, illetve az esetleges kár megtérítésén felül súlyosabb következményekre is számíthattak. A magántitok védelme ebben az időszakban még meglehetősen háttérbe szorult, ám az orvosi titokról találunk említést a Hippokratész-féle eskü szövegében: „Amit a gyógykezelés folyamán látok vagy hallok, illetve ezen kívül a közönséges életben tapasztalok, azt – hacsak nem tartozom felfedezni – titokban fogom tartani.”¹²

3. 2. Az intézményesülés periódusa

A titok a civilizációs folyamatok sodrában újabb és újabb színezetekkel lett gazdagabb, s értékékként megszilárdulva nem csak *de facto*, hanem *de iure* is (büntető)jogi jelenséggé is vált.¹³

Védelme letisztultabb formát legelőször a római jogban öltött, s habár a titoksértés önálló büntetendő cselekményként még nem kristályosodott ki, azok a szabályok, melyek alapján annak egyes nemei már büntetendők voltak, a későbbi jogfejlődésre igen jelentős hatást gyakoroltak. Az államtitkok felfedése a királyság korában a *perduellio* (azaz a haza elleni veszedelmes magatartás, hazaárulás) fogalmi körébe esett.¹⁴ Általában maga a király ítélkezett

az efféle bűnelkövetők felett, de olykor egy kéttagú bizottságot (*duoviri perduellionis*) bízott meg ezzel, melynek saját maga adott utasítást. A büntetés rendszerint halál volt, ám annak is valamely minősített válfaja. Az elítéltnak először letakarták a fejét, majd megvesszőzték, és így húzták fel az akasztófára.¹⁵

Bizonyos esetekben a magántitok megsértése sem maradt büntetlenül. Például annak a személynek, aki a rábízott végrendeletet felbontotta, és tartalmát mással közölte, *iniuriáért* kellett felelnie: „Ha valaki egy végrendelet tábláit, amelyek nála letétbe voltak helyezve, többek jelenlétében felolvassa, letéti keresettel és személysértési keresettel is perelhető.”¹⁶ Az *iniuria* deliktumának tényállását a klaszszikus jogtudomány dolgozta ki részletesebben. Lényege, hogy a sértett becsülete ellen irányul, s azontúl, hogy szándékos, célzatos bűncselekmény is, mely szükségképpen a tárgyi jog és valamely személy alanyi jogának sérelmével is együtt jár. Jellemző jogkövetkezménye az elkövető pénzbeli marasztalása volt.¹⁷ A zárt végrendelet egyszerű felbontása a *Lex Cornelia* értelmében a *falsum* (hamisítás) egyik eseteként minősült: „Azt (a személyt), aki végrendeletet felnyit, Cornelius törvénye büntetésre kötelezi,”¹⁸ elkövetőjét pedig száműzéssel sújtották.¹⁹ A végrendeleteken túl valamennyi más okirat titkosságának megsértésére is a *falsum* tényállása volt irányadó.²⁰

3. 3. Külön utakon az egyház

Ezen a ponton - rövidebb kitérőt téve a gondolatmenetben - mindenképpen szólnunk kell a Római Birodalom bukásának idején épphogy csak sarjadjó keresztény egyházjog eddig említettekől szegregált titokvédelmi szisztémájáról, mely a bűnbevallás intézményének szilárdságát s a vonatkozó isteni parancs iránti engedelmesség fontosságát egyaránt jelképezi: „Ha megengedett lenne, hogy valamely ügyben a pap felfedje a neki megvallott bűnt, hatástalanná válna a vallomástevésről szóló isteni parancs.”²¹ Jelen esetben tehát egy meglehetősen individuumpközpontú szemlélettel találkozunk, melyet valamivel később nem meglepő módon a magánjog fogadott sajátjául. Ennek ellenére a levél- és irattitok e körben tulajdonképpen ismeretlen fogalom volt, s a római jogi gyökereket sem lelhetjük fel.²²

A *sigillum confessionis* megőrzése már akkoriban is abszolút titoktartási kötelezettséget jelentett, sem szóval, sem jellel, sem bármi más módon nem lehetett megsérteni.²³ Egy nagyon fontos distinkciót kell tennünk: a gyónási titoknak történetileg két fajtája alakult ki. A szó szoros értelmében vett szentségi pecsét (*sigillum sacramentale*) csak és kizárólag a gyóntató papot kötelezi. Tartalma szerint tilos a gyónó személyét szóval, bármilyen más módon, bármilyen okból, akár csak részben is felfedni harmadik fél számára.²⁴ Tágabb értelemben a gyónási titok az eljárásban esetlegesen szereplő tolmácsra is kiterjed. Ha szakértő vagy fölöttes előjáró közbelépése szükséges, akkor ők csak név nélkül értesülhetnek a történetről (például „Titius azt gyónta, hogy...”), ellenkező esetben a gyóntató részéről a gyónási titok közvetlen megsértése

történne. A *secretum* mindazon személyekre vonatkozik, akik a gyónásból a bűnökről bárminemű tudomást szereztek, például hangosan mondta a gyónó a bűnét és mások is meghallották.²⁵

A gyónási titok megsértésének büntetése eredendően hivatalvesztés, illetve száműzés volt, utóbbi helyébe később, a IV. lateráni zsinat értelmében az életfogytig tartó kolostorba utalás lépett: „[...] nemcsak arról döntöttünk, hogy le kell tennie a papi tisztségről, hanem arról is, hogy örök bűnbánatgyakorlásra egy félreeső kolostorba kell elűzni.”²⁶

3. 4. A rómaiak után

A különböző germán népek jogai s a középkorban született jogkönyvek éppen csak a hadi-, illetve államtitkok felfedését inkriminálták, ez alól tulajdonképpen csak a római jog bizonyos hatása alatt álló *Lex Visigothorum* képez kivételt, hiszen *falsum*ként rendeli büntetni a végrendelet és egyéb zárt irat felbontását.²⁷

A titoksértés deliktuma ettől az időszaktól kezdve gyakorlatilag a 15. század végéig „jótékony homályba burkolózott”. A középkor embere nem érezte annak szükségét, hogy említést tegyen róla, legalábbis a fellelhető források alapján ez a bázis felettébb szűk keretek között mozog. Kivételes példaként egy 1391-ben kelt piacenzai kereskedelmi statútumot hozhatunk, melynek egyik cikke egy lényegében a titok megsértésének teljesen új nemét teszi büntetendővé (száz *solidus* értékű pénzbeli pönalizációval), mégpedig a levéltitoksértést: „Ha valaki egy másik ember pecséttel ellátott közhitelű iratát vagy levelét csalárd módon felnyitja, azért a bűnért tőle száz *solidus*t fogok behajtani.”²⁸

3. 5. Újkori nemzetközi tendenciák

Az 1600-as években a titkokban rejlő értékeket újra felismerték, bölcsészek, filozófusok és teológusok nyilatkozatai is azt támasztják alá, hogy a titoktartás kötelezettségének megszegését erkölcsileg elítélendőnek, társadalmi megvetést kiváltó dolognak tekintették. A reformáció folyamatának vezéralakja, maga Luther Márton így írt erről 1529-ben: „Nincs nagyobb levélhamisító a világon, mint az, ki annak (a levélnek) ura engedélye nélkül tartalmát megismeri, vagy idegenként erőszakkal magához ragadja.”²⁹ Már ezt a felfogást tükrözi az 1532-es tiroli *Landes-Ordnung* is, mely hosszú idő után kriminalizálja a levéltitok megsértését.³⁰

A postaintézmény fejlődése magához vonzotta azt a kívánalmat, hogy a titoktartási kötelezettség (miszerint a leveleket ne bontsák fel, és a címzetten kívül másnak ne szolgáltatassák ki) a postán dolgozó alkalmazottakra is kiterjedjen. Erre azért is volt különösen szükség, mert a harmincéves háború idején rengeteg, a posta hitelességét veszélyeztető, ilyen természetű visszaélés történt. A „beavatkozás” első *expressis verbis* megnyilvánulása I. József 1690-ben kiadott ún. *Wahlkapitulation*jában ér-

hető tetten. Az 1721-ben kelt postai rendszabály tovább szigorított a reguláción, és a köteleességét megszegő postaalkalmazott egyszeri elkövetés esetén száztalléros pénzbüntetéssel, bűnismétlésnél pedig akár elzárással is büntetendő lehetett.³¹ A 19. században a német jogterületeken a törvénykönyvek még inkább változatos képet mutatnak. A levéltitok megsértésének tényállásában az elkövetési magatartások különféle célzatokkal egészülnek ki (például károkozási, tudomásszerzési szándékkal történő levélfelbontás), s mind a cselekmény *delictum proprium* (például postahivatalnok általi elkövetés), mind pedig *delictum commune* (közönséges, a cselekményre vonatkozó személyes kvalifikáltság híján lévő magán-személy általi elkövetés) alakzata is büntetendőnek számított. A bűncselekmény tényállásának jogi természetében akkoriban azonban meglehetősen ellentmondások mutatkoztak. Egyes területeken csalásként, máshol viszont becsületsértésként értékelték. Az 1838. évi szász, illetve az 1839. évi württembergi büntetőtörvénykönyv kodifikációjától kezdve azonban egyre inkább meg-

erősödni látszott az az irányvonal, miszerint a levéltitok megsértésével összefüggő cselekmények közvetlenül a személyiségi jogok területére hatoltak be ártó szándékkal, s pontosan emiatt volt szükséges önálló, *sui generis* bűncselekményi rangra emelni őket, kiragadva más, nagyobb tényállások köréből. Ez a szeparációs folyamat csak igen lassan haladt, s Angyal Pál szerint még a 20. század elejére sem fejeződött be teljesen. Addigra azonban a jogfejlődés eljutott arra a szintre, hogy a postaalkalmazottak általi levéltitoksértés hivatali bűncselekmény formáját öltötte fel.³²

A postai küldeményekkel kapcsolatos titoksértések tekintetében a francia jogterületen némileg eltérő fejlődés figyelhető meg. Igen súlyos, nem ritkán halálbüntetést szabtak ki a levelekkel nem a kellő gondosság szerint eljáró postai dolgozókra, az 1742-ben született *Ordonnance concernant les crime commis à l'occasion des postes* gályarabsággal, illetve deportációval sújtotta a hivatalnokok által elkövetett levéltitoksértést. Hozzá kell tenni, hogy a szigor ellenére a visszaélések egyre inkább elharapóztak, sőt, XV. és XVI. Lajos abszolutsztikus uralma idején (majd a későbbiekben több más monarchikus berendezkedésű európai államban is) nemegyszer előfordult, hogy a *cabinet noir* („fekete szoba”, tulajdonképpen a gyanús levelek, küldemények kiszűrésére létrehozott állami hivatal) tagjai ezrével kobozták el a leveleket egyes nagyváro-

sokban.³³ E cselekményt az 1810-ben kiadott *Code Pénal* ugyancsak kriminalizálja, azonban már sokkalta enyhébb jogkövetkezmények társításával. Jellemző tény, hogy a személyes kvalifikáltságot nélkülöző személyek e cselekmény relációjában nem estek büntetőjogi felelősség alá. A lehetséges elkövetői kört „*un fonctionnaire ou un agent du Gouvernement ou de l'administration des postes*”-ként (köztisztviselők, kormánytisztviselők és a postai igazgatási személyzet) határozták meg.³⁴

Az újkor első századaiban a hivatási titok megőrzése is jogi kötelezettséggé vált. Ennek legelső felbukkanási helye a württembergi herceg 1621-ben kiadott *Landesordnungja*. Egy 1721. évi rendelet ezt a kört kiterjesztette az orvosokra, egy 1770-ben kelt osztrák egészségügyi rendszabály még a borbélyokat is titoktartásra kötelezettként tartja számon, egy 1789. évi lippei rendelet pedig az orvosok alkalmazottait, segédeit s a gyógyszerészeket is bevonja a hivatali titoktartásra kötelezettek körébe.

A titok e fajtájának védelme a frankofón területeken is igen hosszú eredetmúltra tekint vissza. Ugyan sokáig még nem konkrét, írott sza-

bályokban öltött testet mindez, viszont a joggyakorlat már a 16. század legelejétől fogva büntette azt az orvost, gyógyszerészt, szülésznőt, ügyvédet, gyóntatótyát, aki a rábízott titkot elárulta. Ez a gyakorlat által mintegy szentesített eszme szivárgott át a korábban már említett 1810. évi francia büntetőtörvénykönyv 378. cikkébe (*Code Pénal*), amely kimondta:

„Azok az orvosok, sebészek, más egészségügyi dolgozók, valamint gyógyszerészek, szülésznők és minden más személy, akik a foglalkozásuk kapcsán jutottak egy titok birtokába és azt (kivéve, ha a törvény rendelkezése lehetővé teszi számukra) felfedik, egy hónaptól hat hónapig terjedő börtönbüntetéssel és száz franktól ötszáz frankig terjedő pénzbüntetéssel büntetendők.”³⁶

A fejlődésben – azzal, hogy az addig fellelhető szabályokat összefoglalja – mint egy konszolidációs pontot képez, és a 19. század törvényhozói számára iránymutatást nyújt az 1794-ben megszületett porosz *Allgemeines Landrecht*. Azon túlmenően, hogy a levéltitok felfedését mind speciális, mind pedig általános alanyok általi elkövetés esetén is pénzbüntetéssel szankcionálja (bár a szabályozás arról még nem rendelkezik, hogy ez a kormányzati közegekre is vonatkozik-e),³⁷ a hivatási titokra vonatkozóan is tartal-

Cabinet noir (karikatúra, 1815)³⁵

maz hangsúlyos passzusokat. Nemei közül büntetni rendeli nemcsak a postatitok megtartása kötelezettségének megszegését, hanem ugyanolyan súllyal veszi számításba az orvosi, valamint a szülésznői titkot is (a büntetési tétel öttől ötven tallérig terjedő pénzbeli szankció).³⁸ A porosz törvény külön cím (*Verbrechen der Beamten*), vagyis hivatalnokok bűncselekményei) alá sorolja ezeket az eseteket, azonban még ebben az időben is jellemző néhol a római jog *falsum*- és *iniuria*-központú szemlélete (például az 1803. évi osztrák büntető törvénykönyv is a becsületsértés fogalmi körébe vonja e cselekményeket).³⁹

Az újkorban, a fent említett tetteken túl az államtitkok elárulása gyakorlatilag mindenütt büntetendőnek számított, s általában a hűtlenség bűncselekményi tényállásában, esetleg a hivatali deliktumok között fedezhetjük fel ezeket.⁴⁰

Megfigyelhettük a fentiekben, hogyan gyűrűzött be a titok jelensége a (büntető anyagi) jog struktúrájába a területenként különböző irányú általános jogfejlődés tükrében. Tanulmányomban a magyar folyamatok bemutatása következik.

4. A hazai titokfejlődés kézzel fogható eredményeiről

Középkori törvényeink között érdekes módon egyetlen olyat sem találunk, mely kifejezetten büntetendővé nyilvánította volna a titoksértés bármely nemét. Ráadásul, még a gyakorlatilag minden más állam jogában megjelenő és oly fontos államtitkok felfedésének büntetéséről sem esik szó sokáig olyan jogszabályokban, ahol annak helye lenne (például az 1715:7. tc. a felségcsértésről vagy az 1723:9. tc. a hűtlenségi bünt magukban foglaló esetekről). E tény azért is különösen furcsa, mert a bűncselekmény *delictum naturale* (természeti büntett) volta okán szinte lehetetlen feltételezni, hogy az állam létevel összefüggő titkok elárulása a büntetést bármilyen körülmények között elkerülhette volna, pláne úgy, hogy példának okáért azok, akik uraik várát alattomosan idegen kézre játszották át, hűtlenség címen lettek felelősségre vonva.

Az államtitokkal kimondottan elsőként az 1795. évi büntetőtörvény-javaslat foglalkozik, s a *nota infidelitatis* (hűtlenség) egyik alesetként rendeli büntetni. A titok jelensége vonatkozásában azonban a magántitok védelméről nem esik szó, s ahogy Angyal fogalmaz, első nagy büntetőjogásaink sem találtak a korra vonatkozóan jelentősebb szabályt.⁴¹

Egyedül a levéltitok megsértése képez kivételt ez alól, amelyet valószínűleg a korábban már említett, fejlődésnek induló postaintézmény hitelének megszilárdítása céljából igen korán a kriminalizálandó tettek közé soroltak. Ennek egyik ékes példája az 1653. március 15-én kiadott *Approbatae constitutiones regni Transilvaniae* III. része 23. fejezetének 1. articulusa alatt olvasható következő norma-rendeletkezés:

„Leveleknek intercipiálásáról. Fejedelmek másoknak szóló leveleit, ha kik intercipiálnák, vagy tudva felszaksztának, diaetákra evocáltassanak és ott legitime convincáltatván aszerint büntetődjenek, mint a fejedelmeket diffamálók felől való *articulus tartja*; fejedelmeknek szóló levelekkel is, ha ki azt cselekedné azon szerént büntetessék; sőt a fejedelmek után való tisztviselőknél kezek és irogatások által országos és néha fejedelmekre nézendő titkos dolgok is forganak, ha kik efféle leveleket elvonnának vagy felszaggatnának, vármegyére vagy táblára citáltatván, annak *continentiájának meritumja szerént neveltessék a büntetése is, de ordinarié et in genere, akármely emberséges embernek is másnak irt leveleit, ha felszaggatja avagy intercipiálja valaki, a levélírónak homagiumán és abból következett kárnak és expensájának refusióján convincáltassék; ez mindazáltal értetik békességes időre, a hazának lakosaira és fejedelmek s ország ellen való dolgokban, nem suspectus emberséges emberekre.*”⁴²

Az Erdélyen kívüli Magyarországon legelőször az 1723:59. tc. rendelkezett a „magánleveleket elfogók, letartóztatók, elsikkasztók, és megsértők” büntetéséről (rögtön kiterjesztve a kört a speciális és általános alanyokra egyaránt):

„Minthogy a levelezések a közbizodalomban gyökeresnek, s azok késleltetése a levelezőknek igen gyakran nagy ártalmukra van: 1. §. Azért Ő legszents. felsége jószágosan megengedte, hogy az idegen magánlevelek elfogói, megsértői, letartóztatói, vagy elsikkasztói világos adósságnak tekintendő 100 forinttal bünhődjenek.”

Mindazonáltal a postavisszaélések „virágkorukat élték” ebben az időszakban, olyannyira, hogy a Helytartótanács 1780-ban intézkedést hozott, melynek értelmében idegen levelet kizárólag királyi parancsra, az alispán, illetve a városi hivatalnok közbenjárásával lehetett felnyitni.

Az 1795. évi büntetőtörvény-javaslat külön fejezetben, *De Literarum Violatione* cím alatt rendelkezett az általános alanyi jegyekkel rendelkező magánszemélyek által elkövetett levéltitoksértésről. E szerint:

„§ 1. A polgári szabadsághoz és biztonsághoz tartozik az is, hogy senkinek titkai és köznek nem ártó levelezései az illető akarata ellenére köztudomásra ne hozassanak, sőt a közönségnek a levélbeli közlekedés bizonytalansága oly sok alkalmatlanságot okoz, hogy a levéltitok megsértése a közbüntettek sorába lép és közvadra üldözendő.

§ 2. Mindenki tehát, aki másnak szokásos módon pecséttel lezárt leveleit szándékosan elfogja, visszatartja, a neki postára adás vagy a postáról leendő elhözás céljából átadott levelet elsikkasztja vagy bármiként megsérti: közbüntettben bűnös.

§ 3. Úgy, mint más büntettekénél, ennél is a szándéknak és a gondatlanságnak különféle fokozatai különböztetendők meg. Aki jogosítva van idegen leveleket feltörni vagy aki azokat tévedésből az övéinek hitte,

minden büntetéstől ment. Aki rendkívüli kíváncsiságból vagy hogy mások kíváncsiságát kielégítse, idegen leveleket felbont, a büntetést nem kerüli ugyan el, de kisebb mérvben bűnös, mint aki e cselekményt mások kárára követi el. Ha a büntett visszaesésben követtetett el, vagy ha oly egyén a tettes, kinek hűségére voltak a levelek bízva, végre ha a cselekményből akár a közre, akár magánosokra kár háramlik: súlyosabb büntetés szabandó ki.

§ 4. A büntetés 100 frtig terjedő pénzbüntetés és a bűnösség fokához mérten culpa esetén: 1. nyilvános dorgálás, 2. egytől 8 napig, 3. nyolctól 15 napig terjedhető arrestum, – dolus esetén: 1. 15 naptól 3 hóig, 2. 3 hótól 6 hóig 3. 6 hótól egy évig terjedhető arrestum.”⁴³

Az 1795. évi javaslat tehát kiemelt kérdésként foglalkozott a levéltitok megsértésének deliktumával, olyannyira, hogy közzvadásra rendelte büntetni.

„Tehát közbüntettben bűnös az, aki a másnak címzett leveleket (melyek kellő formában pecséttel is el vannak látva), szándékosan elfogja, magánál tartja; vagy a neki (postán történő feladás, vagy postáról való elhozás és kézbesítés céljából) átadott leveleket eltünteti, avagy bármiképpen megsérti.”⁴⁴

A jogalkotó „keménykezűségét” jól példázza ez esetben az is, hogy a cselekmény szankciója a súlyos pénzbeli büntetés (100 forint) mellett akár egy évig terjedő elzárás is lehetett.

Az 1843. évi büntetőjavaslat felettébb részletesen dolgozta ki a levéltitok megszegésének jelenségét, az ezzel kapcsolatos akkori közhangulatot kitűnően jellemzi Rakowsky Adolfnak, Turóc vármegye követének az országgyűlés 1843. szeptember 6-i ülésén tett megjegyzése, miszerint álláspontja az, hogy a levelek nincsenek kellően biztosítva. Sokszor előfordul, hogy egyszerű figyelmetlenségből nyitják fel őket, és így jogosulatlanul titkok birtokába jutnak, emiatt erre vonatkozólag is hangsúlyos rendelkezéseket szükséges hozni. A javaslatba mindez végül *A levelek jogtalan feltöréséről* címet viselő 37. fejezetben került be, melyen belül a 367. szakaszban található a tényállás megfogalmazását:

„Aki valamely másnak szóló levelet vagy lepecsételt irományt tudva és szándékosan feltör és elolvas anélkül, hogy az által, ki a levelet írta, vagy az által, kihez a levél intézve volt, vagy akit a lepecsételt iromány illetett, felhatalmazva lett volna, büntettetni fog, a büntetése 200 forintig, sőt súlyosabb beszámítás eseteiben két hónapi fogságig terjedhet.”

A cselekmény minősített esetei is megszerkesztésre kerültek:

„[...] ha pedig annak tartalmát valakinek kárával vagy meggyalázásával nyilvánossá is tette, büntetése hat hónapig súlyosíthatatik. [...] Végre aki valamely másnak szóló levelet vagy irományt oly célzattal, hogy ezáltal

valakinek kárával magának vagy másnak hasznot hajtson vagy minden haszon nélkül valakit károsítson, erőszakkal vagy álnok mesterséggel hatalmába kerített, ha csak tette valamely súlyosabb büntettségbe át nem ment, egy évi rabságig büntetethetik.”

A javaslat továbbá a 370. §-ban leírja azokat az eseteket is, amikor a levelek felnyitása nem minősül bűncselekménynek:

„Szülők és gyámok vagy azoknak megbízottjai, az atyai vagy gyámi hatalom alatt lévő kiskorú gyermekek leveleire s irományaira nézve, úgyszintén a közhatóságok a bűnvádi közkereset alatt lévőknek azon leveleire s irományaira nézve, melyeket a büntetőeljárás fejezet rendelete szerint feltörniök s elolvasniok szabad volt, a fentebbi 367. § rendelete alá nem tartoznak.”⁴⁵

A hivatási titok védelme is viszonylag későn jelenik meg jogrendszerünkben. Közvetett védelméről az 1790. április 20-án kelt, 13024. számú helytartótanácsi intézkedés szólt kezdetben, mely az 1787. március 1-jén kiadott azon szabályt helyezte hatályon kívül, melynek értelmében a papok az államellenes bűncselekményeket elkövetőket feljelenteni, s ügyükben (amennyiben büntetőügy) a bíróság előtt tanúvallomást tenni kötelesek.⁴⁶ Az 1792. évi javaslatban már mint hivatali önálló büntett kapott besorolást ez a kategória, mely kriminalizálta azokat az eseteket, amikor az ügyvéd és megbízott az ellenérdekű fél előtt megbízójának titkait felfedte, továbbá, ha a postafőnök, a hivatalnok vagy az alkalmazott a rábízott leveleket feltöri, végül pedig, ha a váltóügyekben eljáró bíró az eljárás titkos adatait nyilvánosságra hozza. Az 1843. évi javaslat szintén külön szabályozta a hivatali titok megsértését a hivatali deliktumokról is szóló 54. fejezetben, azon belül pedig a 485. §-ban:

„Azon köztisztviselő, aki bosszúból vagy haszonvágyból oly tettdeleket vagy okleveleket közöl mással, melyek hivatalos állásánál fogva jöttek tudomására, s melyeknek titokban tartása hivatalos kötelessége lett volna, ha ezáltal valakit személyében vagy értékében megsértett, az okozott károk pótlásán felül, hivatalától is minden esetre megfosztatik; sőt súlyosabb beszámítás esetében fél évig terjedhető fogsággal is büntetethetik.”

A javaslat érdekes módon az orvosi, a szülésznői és a gyógyszerészi titoktartási kötelezettségről nem rendelkezett, egyedül az ügyészre vonatkozólag mond ki megállapítást:

„[...] az ügyész, ki ellen bebizonyosodik, hogy [...] az ügyek oly körülményeit, melyeknek felfedezése megbízójának káros volt, vétkes célzattal bárkinek hűtlenül elárulta [...] minden okozott kárt köteles megtéríteni s ezen felül a további ügyészkedéstől ítélet által végképen megfosztandó; sőt súlyosabb beszámítás esetében még hat hónapig terjedhető fogsággal is büntetethetik.”⁴⁷

A titok előbbieken értelmezett meghatározó és hangsúlyos nemein túl első büntetőtörvénykönyvünk, a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) megalkotásáig, s hatálybalépéséig ráakadhatunk még néhány szabályra, mely a titok védelme érdekében többnyire inkább fegyelmi, de olykor büntetőjogi jellegű fellépést és jogérvényesítést tett lehetővé.

Az 1840. évi XV. tc.-be foglalt váltótörvény II. részének 16. §-ában fogalmazta meg a jogalkotó, hogy „Ezen törvényszékek minden tagjaitól, a kereskedői hitel fenntartása tekintetéből teljes titoktartás [...] kívánatik”. Ennek a rendelkezésnek azonban tényleges szankciója nem létezett.⁴⁸

Szélesebb kört fedett le a később, a Csemegi-kódex passzusai révén hatályon kívül helyezett, illetve egy ideig pótolta 12. § az 1871. évi VIII. tc.-ben a bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről szólva:

„A hivatali titok közlésének büntetést követi el azon bíró vagy bírósági hivatalnok, ki oly tényeket vagy iratokat, amelyeknek csak hivatali állásánál fogva jutott tudomására vagy birtokába, s amelyeknek titokban tartására hivatalánál fogva kötelezve volt, azon szándékból, hogy ezáltal valakinek kárt, avagy magának vagy másoknak illetéktelen hasznot okozzon, mással közöl, vagy az iratokat használat végett másnak átadja.”⁴⁹

Az ügyvédek és a közjegyzők titoktartási kötelezettségének alapjai is lefektetésre kerültek az ügyvédi rendtartásról, illetve a királyi közjegyzőkről szóló törvényekben (1874. évi XXXIV. tc. 49. §, illetve 1874. évi XXXV. tc. 57. §), ám ezekhez a normákhoz kapcsolódóan a jogkövetkezményeket már nem itt, hanem a Csemegi-kódexben találhatjuk.⁵⁰

Az 1878. évi V. tc. leginkább az általunk ma kémkedésként ismert tényálláshoz hasonlóan szankcionálta a más állam irányába történő hírszerzést, az államtitkok átadását, továbbá az egyéb kollaboráns magatartásokat. A reguláció szellemisége a korabeli olasz büntetőjog hatását sejteti, a *Codice Penale* ugyanis az árulási és kémkedési cselekményeket szintén mind a katonai, mind a politikai államtitkok viszonylatában büntetni rendelte, ráadásul a titokhoz való hozzájutás módját is integrálta a szabályozásba. A kódex különös részének hangsúlyos fejezetét alkotta a magánszféra védelmén⁵¹ alapuló levéltitok és a távirai titok megsértésének *delictum proprium*ként (a postahivatalnokokra és postaszolgákra szűkítve a lehetséges elkövetői kört) történő pönalizálása (200–201. §), valamint a levél- és távsürgönytitok magánszemélyek általi violációja (e tényállásnál valószínűsíthetően német mintára már a deliktum elkövetési tárgyának jogosulatlan birtokbavétele is megalapozta a felelősségre vonást). A 328. és a 329. szakaszban megfogalmazott *A titok tiltott felfedezése* a foglalkozásuknál fogva titoktartásra kötelezett professziók művelői által elkövetett titoksértéseket rendeli büntetni, kivételként említve azt az esetet, amikor az alanyok kötelességüket teljesítve a hatóságot értesítik, illetve tanúvallomás során fedik fel a leplezett információt. A hivatalnokok által, hivatali titkot képező információ-

hordozó tartalmának jogszerűtlen felfedése a 479. §-ban került pönalizálásra.

A Csemegi-kódexet követő első egységes magyar büntető törvénykönyv, az ún. szocialista Btk. (1961. évi V. törvény) az akkori politikai berendezkedés szellemében túlnyomórészt magát az államot kívánta oltalmazni a büntetőjog eszközeinek segítségével is. Így kapott a kódexben nagy hangsúlyt az államtitkok megsértésének szankcionálása, igaz, szubszidiárius jelleggel (egyrészt a *kémkedés* minősített esete valósult meg, amennyiben államtitok tekintetében követték el, másrészt az *államtitoksértés* elnevezésű tényállás az elkövetési tárgy jogosulatlan megszerzését, jogosulatlan felhasználását, illetéktelen személy részére történő hozzáférhetővé tételét, valamint illetékes személy részére történő hozzáférhetetlenné tételét rendelte büntetni). Súlyosabbnak minősült a cselekmény, ha különösen fontos államtitkok tekintetében követték el vagy súlyos hátrányt okozott, illetve, ha az elkövető államtitok illetéktelen külföldi személy részére történő hozzáférhetővé tételét valósította meg [160. § (2)]. E normaszöveg szinte teljes mértékben megegyezik a némileg rokonítható *szolgálati titoksértés* kapcsán kodifikáltakkal (161. §). A fő különbség, hogy utóbbinál a minősített esetek körében, az illetéktelen külföldi személyek számára történő hozzáférhetővé tétel vonatkozásában a katonai szolgálati titok is bekerült az elkövetési tárgyak közé [161. § (3) b)]. Az államtitok védelmének szigorúságát kitűnően érzékelteti, hogy a jogalkotó önálló tényállási rangra emelte a feljelentés elmulasztását, és ebben az esetben szabadságvesztés-büntetés alkalmazását helyezte kilátásba (162. §). A kódex üdvözlendő jegye, hogy megkísérelte megalkotni az államtitok,⁵² illetve a szolgálati titok⁵³ fogalmát is. A szocialista Btk. némiképp meglepő módon a magánszféra védelmét szolgálva kriminalizálta a foglalkozásuknál vagy köz megbízatásuknál fogva titoktartásra kötelezett személyek „magántitok-felfedő” cselekményeit (*magántitok megsértése*, 264. §), továbbá más levelének, zárt iratának, táviratának felbontását, tartalmának felfedése végetti megszerzését, harmadik személynek történő átadását, illetve a távbeszélőn vagy más távközlési berendezés útján továbbított közlemény kifürkészését (*levéltitok megsértése, távközlési titok kifürkészése*, 265. §).

A „rég” Btk. névvel illetett 1978. évi IV. törvény hatálybalépésekor titokvédelmi rendszerét tekintve gyakorlatilag egyáltalán nem tűnt elődjétől különbözőnek, hűen hordozta az 1961. évi V. törvény dogmatikai strukturáját. Az államellenes deliktumok nagy része például a szocialista államfelfogás folyamánként még ugyanúgy a különös rész élén, a X. fejezetben szerepelt. Ez a *status quo* nagyjából a rendszerváltás időszakáig változatlan maradt, 1988-ban azonban egy módosítással a *szolgálati titok* és az *államtitok* fogalmát eltávolították a kódexből. 1989-ben a *kémkedés* tényállásának minősített esetei közül kikerült az államtitok tekintetében történő elkövetés, emellett új, szűkebb értelemben vett állam ellen elkövetett bűncselekményként kodifikálta a jogalkotó az *államtitok vagy katonai szolgálati titok kiszolgáltatását* (148. §). Utóbbi gyakorlatilag előbbi helyébe lépett, s szintén az államtitok és katonai titok külföldi kormányának vagy kémszervezet-

nek történő kiszolgáltatásában öltött testet, immár önálló szakaszban, nagyobb jelentőséggel bírva. Ugyanebben az esztendőben a bűnpártolás egyik minősített eseteként fogalmazták meg az „államtitok vagy katonai titok kiszolgáltatásával” [244. § (3) a)] történő elkövetést. 1993-tól kezdve e két utóbbi deliktumot már nem rendelte büntetni a jogalkotó (a kémkedés azonban, minősített esetként már újra elkövethető volt államtitok kiszolgáltatásával), a *levéltitok megsértése* tényállás pedig helyileg távolabb került a törvénykönyvben a *magántitok megsértésétől*, illetve egy új bekezdéssel bővült: „A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt foglalkozás vagy köz megbízatás felhasználásával követik el.” [178. § (2)]. 1993 volt a születési éve a *banktitok megsértése* elnevezésű bűncselekménynek:

„Az a banktitok megtartására köteles személy, aki banktitoknak minősülő adatot illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) jogtalan előnyszerzés végett; b) a pénzintézetnek vagy másnak hátrányt okozva követik el.” (300/A. §)

Egy évvel később került szankcionálásra az *üzleti titok megsértése*, mely a kapitalista gazdasági berendezkedésre történő átállásra való egyértelmű reakcióként értékelhető, holott a tényállásra való igény már sokkal korábban megmutatkozott. Az alábbiakban erről szólunk valamivel részletesebben.

Szente Lajos budapesti ügyvéd 1905-ben aggályának adott hangot a *Jogtudományi Közlönyben*, miszerint ha

„valaki kerítésen bemászik egy udvarba, s a tyukketreczből egy pár csirkét elvisz magával, minősített lopásért öt évig terjedhető fogházzal bűnhődik. Ha valaki gazdáját tíz fillérrel meglopja, öt évig terjedhető börtön a büntetése. Ha ellenben valaki gazdájának üzleti titkait másnak elárulja s ezáltal gazdájának esetleg ezekre menő kárt okoz; vagy ha valaki másnak üzletébe betolakszik, s maga keríti birtokába annak üzleti titkait s ezeket annak kárára felhasználja – büntetlen marad. Ez a mai magyar jogállapot.”⁵⁴

Ebben az időszakban gyakorlatilag csak akkor lehetett ilyen természetű magatartásért eljárás alá vonni valakit, ha a cselekmény megvalósította a *csalás* tényállását, vagy, ha *hűtlen kezelésre* való felbujtás történt.⁵⁵ Mindez azt látatja velünk, hogy első írott büntetőtörvénykönyvünk, a Csemegi-kódex még nem deklarált üzleti titokkal kapcsolatos bűncselekményi tényállásokat. Azonban már itt is találhatunk utalást az üzleti titokra,

„[...] a 479. § ugyanis, amely a hivatali vétségekről szól, nem zárta ki egyértelműen azokat a tetteket, amelyeket a közhivatalnokok gazdasági jellegű adatok kapcsán és 'magánosok' ártalmára követhettek el, mind-

ez azonban az üzleti titoksértés üldözéséhez nem volt elegendő. Ezt a helyzetet bírálta Angyal Pál, szerinte ugyanis az akkori büntetőtörvénykönyv azt vallotta, hogy a szabad verseny résztvevői magukat próbálják meg megvédeni a visszaélésekkel szemben, s így nem sújtott le azokra, akik a gazdálkodás érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon üzleti és üzemi titkokat lestek el vagy azokat nyereszkeskedési céllal kihasználták.”⁵⁶

Az első elmozdulás a második világháború időszakában következett be, amikor az 1940. évi XVIII. tc. a Btk.-t módosítva deklarálta, hogy az állami intézmények, közművek stb. üzemi, üzleti titkát hivatali titoknak kell tekinteni, azonban lévén akkoriban gyakorlatilag nem létezett piaci verseny, ennek a rendelkezésnek nem volt jelentős gyakorlati haszna.

Az igazi áttörést az üzleti titok tekintetében végül az 1989–90-es rendszerváltás jelentette, amikor is a jogalkotó belátta, hogy a versenyjogban ismeretes hátrányos jogkövetkezmények önmagukban nem jelentenek elégséges védelmet az üzleti titok megsértőivel szemben:

„Aki üzleti titkot haszonszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva jogosulatlanul megszerez, felhasznál vagy nyilvánosságra hoz, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Az (1) bekezdés alkalmazásában üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik.” (300. §)

E két cselekmény vonatkozásában a jogalkotó egy büntetési akadályt is deklarált az 1978. évi IV. törvényben. A 300/B. § értelmében nem volt büntetendő *banktitok megsértése* és *üzleti titok megsértése* miatt az, aki a pénzmosás miatti feljelentési kötelezettségének tett eleget ezeknek a titkoknak a nyilvánosságra hozatalával, még akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés utóbb valótlanak bizonyult. Röviddel ezt követően a 300. § részévé vált az *üzleti titok* definíciója.⁵⁷

A jogalkotó 1997-ben kodifikálta az *értékpapírtitok megsértése* bűncselekményt:

„Az az értékpapírtitok megtartására köteles személy, aki értékpapírtitoknak minősülő adatot illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) jogtalan előnyszerzés végett; b) befektetési szolgáltatónak, tőzsdének, illetőleg elszámolóháznak vagy másnak hátrányt okozva követik el.” (300/D. §)

Az 1999-es esztendő több tekintetben is változást hozott a kódex titokvédelmi rendszerében. Új bűncselekményként került be a *magántitok jogosulatlan megismerése*, mely a megsértést időben megelőző jogosulatlan megismerés

magatartását kriminalizálta a magántitkok vonatkozásában (178/A. §).

A „pénzmosás-klauzula” pedig immár az *értékpapírtitkok megsértése* tényállásának is szerves része lett. A 2005. évi XCI. törvény elfogadása hatályon kívül helyezte a fentiekben tárgyalt gazdasági jellegű deliktumokat, s az akkor megszülető *gazdasági titok megsértése* elnevezésű bűncselekmény már a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási és a foglalkoztatói nyugdíjtitok, illetve az üzleti titok védelmét is szolgálta (300. §).

2006-ban a jogalkotó bevezette az *igazságszolgáltatással összefüggő titoksértést*. A 2009. évi CLV. törvény megszületése miatt az *államtitoksértés* bűncselekményt felváltották a *visszaélés szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal, visszaélés bizalmas minősítésű adattal, visszaélés korlátozott terjesztésű minősített adattal* „nagy lélegzetvételű” deliktumok. (221–222/A. §)

BALOGH, SÁNDOR

Historische Grundlagen des (straf-)rechtlichen Aspekts von Geheimhaltung

(Zusammenfassung)

Ziel des Autors ist es, einerseits die Entstehungsgeschichte des Geheimnisses als sozialer Faktor unter besonderem Hinblick der kirchlichen und weltlichen Arten des Geheimnisses darzustellen und andererseits den Prozess der Integration des Geheimnisses in den Rechtsbestand (einschließlich des materiellen Strafrechts) zu skizzieren. Er beleuchtet die etymologischen Wurzeln des Geheimnisses

5. Záró gondolatok

Amilyen régen foglalkoztak átfogóan a titok jelenségével hazánkban, pontosan annyira lett volna lényeges a vele való törődés az elmúlt több mint száz év során. A fentiekben megfigyelhető markáns fejlődési ív csak az egyik indok arra, hogy e sajtóságos társadalmi tényezőt komolyan vegyük. A titkok mindig is léteztek, velünk élnek most is, és valószínűleg továbbra is hangsúlyos tényezői lesznek a közösségi együttélésnek. Ennek az evolucionáris láncolatnak a feldolgozása reményeim szerint produktív kezdetül szolgálhat arra nézve, hogy a titkok újra a társadalomtudományi kutatások reflektorfényébe kerülhessenek.

Jegyzetek

- ¹ BENYÉKHLEF, Karim: *Les secrets du droit*. (11 juillet 2017). www.karimbennyekhlef.ca/blogue/2017/07/11/les-secrets-du-droit/#_ftn1.
- ² Magyar Etimológiai Szótár www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/t-F4015/titok-F418F/.
- ³ KIRÁLY V. István: *Határ–hallgatás–titok: a zárttság útjai a filozófiában és a létben*. Kolozsvár, 1996. Komp-Press Korunk Baráti Társaság, 98. p.
- ⁴ JUHÁSZ József – SZÖKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós: *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 1379. p.
- ⁵ ANGYAL Pál: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Budapest, 1908. Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata, 6–9. p.
- ⁶ „Titok mindaz az elvileg bárki által megismerhető adat, tény, körülmény vagy gondolat – s mindezek megtestesítői, amelyet azonban csak korlátozott személy ismer, s amelynek titokban maradásához a titok ismerőinek méltányolható érdeke fűződik.” TÓTH Mihály: *Titkokkal átszőtt büntetőjog. Iustum Aequum Salutare*, 2005. 1. sz. 57. p.
- ⁷ FÖLDESI Tamás: *A „Janus arcú titok”. A titok titka*. Budapest, 2005. Gondolat Kiadó, 18. p.
- ⁸ KIRÁLY V. 1996. 102. p.
- ⁹ Uo. 105–107. p.
- ¹⁰ FÖLDESI 2005. 20. p.
- ¹¹ JANY János: *Jogi kultúrák Ázsiában: kultúrtörténet, jogtudomány, mindennapok*. Budapest, 2016. Typotex, 52. p.
- ¹² ANGYAL 1908. 35. p.

sowie seine Begriffsgrundlagen aus allgemeiner, soziologischer und juristischer Sicht. Anschließend untersucht er die Zunahme des Geheimnisses und des Geheimnisschutzes in der Entwicklung des ungarischen und des universalen Rechts, beginnend in der Frühantike und endend mit den bis Mitte 2013 geltenden Bestimmungen des früheren ungarischen Strafgesetzbuchs.

- ¹³ ANGYAL Pál: *Személyes szabadság megsértése. A titok büntetőjogi védelme. Magánlaksértés*. Budapest, 1929. Athenaeum, 35. p.
- ¹⁴ ANGYAL 1908. 36. p.
- ¹⁵ Perduellio. In PECZ Vilmos (szerk.): *Ókori lexikon*. <http://mek.oszk.hu/03400/03410/html/6337.html>.
- ¹⁶ D. 16.3.1.38. „Si quis tabulas testamenti apud se depositas pluribus praesentibus legit [...] depositi actione [...] et iniuriarum agi posse.” ANGYAL 1908. 36. p.
- ¹⁷ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Budapest, 2012. Nemzeti Tankönyvkiadó, 565–566. p.
- ¹⁸ D. 48.10.1.5. „Is qui aperuerit vivi testamentum legis Corneliae poena tenetur.” Vö. ANGYAL 1908. 36. p.
- ¹⁹ FÖLDI–HAMZA 2012. 575. p.
- ²⁰ ANGYAL 1908. 36. p.
- ²¹ Az 1524. évi sensi zsinat határozata. „Si licitum esset in aliquo casu sacerdoti relevare peccatum sibi dictum in confessione, enervaretur praeceptum divinum de confessione facienda.” Vö. GALTIER, Paulus: *De paenitentia: tractatus dogmatico-historicus*. Romae, 1956. Apud Aedes Pont. Universitatis Gregoriana, 478. p.
- ²² ANGYAL 1908. 37–38. p.
- ²³ ANGYAL 1929. 38. p.
- ²⁴ ARTNER Péter: *The Canonical Protection of the Dignity of the Sacrament of Penance in the Penal Law*. Folia Canonica, 2007. 10. sz. 87–103. p.
- ²⁵ ERDŐ Péter: *Egyházjog* (3. kiad.). Esztergom, 1991. Szent István Társulat, 416. p.

- ²⁶ „[...] non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arcatum monasterium detrudendum”. Vö. ANGYAL 1908. 37–38. p.
- ²⁷ ANGYAL 1908. 38. p.
- ²⁸ „[...] si quis breve vel instrumentum publicum alterius hominis sigillatum praesumpserit fraudulenter apperire, centum solidos ab eo pro banno tollam”. Vö. PERTILE, Antonio: *Storia del diritto italiano. Vol. 5.* Padova, 1876. Forni, 619. p.; ANGYAL 1908. 39. p.
- ²⁹ „[...] ja kein grösser Brieffalscher ist auf Erden, denn wer einen heimlichen Brief, wider Wissen und Willen seines Herrn, offenbar, oder einem Fremden zu eigen macht.” WALCH, Johann Georg (hg.): *Dr. Martin Luthers Sämmtliche Schriften. Bd. 19.* St. Louis Mo., 1889. Lutherischer Concordia-Verlag, 525. p.
- ³⁰ ANGYAL 1908. 39–40.
- ³¹ Uo. 40. p.
- ³² Uo. 44. p.
- ³³ VAILLÉ, Eugène: *Le Cabinet noir. Histoire du contrôle et de la violation de la correspondance privée.* Paris, 1950. Presses universitaires de France, 11. p.
- ³⁴ ANGYAL 1908. 42–43. p.
- ³⁵ www.franceculture.fr/politique/de-la-gauche-la-droite-les-cabinets-noirs-de-la-ve-republique.
- ³⁶ „Les médecins, chirurgiens et autres officiers de santé, ainsi que les pharmaciens, les sage-femmes et toutes autres personnes, dépositaires par état ou profession des secrets qu'on leur confie qui (hors le cas ou la loi les oblige à se porter dénonciateurs), auront révélé ces secrets, seront punis d'un emprisonnement d'un mois à six mois et d'une amende de 100 francs à 500 francs.”
- ³⁷ Az 1848-ban Frankfurtban kiadott *Reichsverfassung* 142. cikkében viszont már határozottan kimondják, hogy „*das Briefgeheimniss ist unverletzlich*”, mely változtatás nélkül került be a porosz alkotmány 33. cikkébe. HEIM Péter: A levéltitok. *Budapesti Szemle*, 1899. 274. sz. 43. p.
- ³⁸ ANGYAL 1908. 41–42. p.
- ³⁹ Uo. 44. p.
- ⁴⁰ Uo.
- ⁴¹ Uo. 45–47. p.
- ⁴² Uo. 45–46. p.
- ⁴³ Uo. 47–48. p.
- ⁴⁴ HAJDU Lajos: *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet.* Budapest, 1971. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 494. p.
- ⁴⁵ Uo. 48–49. p.
- ⁴⁶ Uo. 46. p.
- ⁴⁷ Uo. 48. p.
- ⁴⁸ Uo. 50. p.
- ⁴⁹ Uo.
- ⁵⁰ Uo. 50–51. p.
- ⁵¹ „Nem engedhető meg, hogy a család, és annak szentélye – az otthon – mások kémkedése tárgyává tétessék, hogy az ott történtek, s a házi szokások: a csacskaság fecsegései, az ellenségeskedés gyűlölködő színezései, vagy az élcelők gúnyora számára kikémltessenek.” A büntetőtörvényjavaslat indokolása. *Képviselőházi irományok*, 1875. V. kötet. Irományszám 1875–200.; 1875. VII. kötet. Irományszám 1875–286.; 1875. IX. kötet. Irományszám 1875–372.; <https://net.jogtar.hu/ez-er-torveny?docid=87800005.TVI>.
- ⁵² „Államtitok minden olyan adat, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása a Magyar Népköztársaság biztonságát vagy más fontos érdekét veszélyezteti. [...] Minden esetben államtitoknak minősül a jogszabály vagy jogszabályon alapuló rendelkezés által annak nyilvánított adat.” 1961. évi V. törvény 163. § (1)–(2).
- ⁵³ „Szolgálati titok az állami szervre, társadalmi szervezetre vagy szövetkezetre, úgyszintén ezek működésére vonatkozó olyan adat, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az állami szervek, társadalmi szervezetek vagy szövetkezetek zavartalan működését, illetve az államigazgatás, a honvédelem, az igazságszolgáltatás vagy a gazdálkodás rendjét veszélyezteti.” 1961. évi V. törvény 163. § (3)
- ⁵⁴ SZENTE Lajos: Levéltitok – üzleti titok. *Jogtudományi Közöny*, 1905. 47. sz. 386. p.
- ⁵⁵ Uo.
- ⁵⁶ BÁRDOS Rita: Az üzleti titok védelmének munkajogi és büntetőjogi összefüggései. *Jogi Tanulmányok*, 2012. 2. sz. 128. p.
- ⁵⁷ „Az (1) bekezdés alkalmazásában üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik.” 1978. évi IV. törvény 300. § (2)

1. Bevezetés

A büntetőjogi normák esszenciális jelentőségük mind az individuum sorsa, személyi szabadsága, vagyona, mind a társadalom egészének védelme érdekében,¹ azonban az orvos büntetőjogi felelősségének – néhány más jogintézménnyel szemben – nincs régre visszanyúló, több évszázados gyökere hazánkban. Ez a tény talán arra is visszavezethető, hogy az orvosi hivatás és foglalkozás megjelenése, illetve elkülönülése a sebészet, a bába, a felcser és a borbély tevékenységi köreitől Magyarországon csak az újabb kori fejlődés eredményeként történt meg, amely részben az orvosok csekély számával, részben a hazai orvostudomány hiányával is magyarázható. A 19. század végéig ugyanis az orvoslás hazánkban hiányszakmának számított, amelyet alátámaszt az is, hogy a 49399/1876. B. M. sz. rendelet a korabeli – magas kockázatúnak számító – vérlebocsátás elvégzésére a borbélyokon kívül a bábákat is feljogosította. A rendelet 3–5. §-a értelmében „a vérlebocsátásra feljogosítottnak tekintendők az állandóan megtelepedett borbélyok

Juhász György

Az orvos büntetőjogi felelősségének korai előképei hazánkban

és segédek; ez utóbbiakért mestereik felelősek. Ott, hol borbélyok nincsenek, a közegészségi ügyekben elsőfokú hatóság [...] másokat is feljogosít a vérlebocsátás véghezvitelére [...]. Nadályozásra az okleveles bábák is fel vannak jogosítva.”² Nem hanyagolható el az a körülmény sem, hogy a magyarországi orvostudomány csak igen rövid múltra tekinthet vissza,³ hiszen az 1635. május 12-én Pázmány Péter esztergomi érsek által alapított Nagyszombati Egyetemen történő orvostudomány csak 1769-ben vehette kezdetét. Az első – eredetileg szegényháznak tervezett – kórház, a Szent Rókus Kórház felállítására pedig csak 1781-ben